

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є одним із способів реалізації права на захист своїх прав

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України

від 6 червня 2012 р.

(в и т я г)

У лютому 2011 р. Ф. звернувся із позовом до акціонерно-комерційного банку соціально-го розвитку «Укрсоцбанк» (далі — АКБ «Укрсоцбанк»), правонаступником якого є публічне акціонерне товариство «Укрсоцбанк» (далі — ПАТ «Укрсоцбанк»), про захист прав споживача банківських послуг, визнання недійсною умови кредитного договору.

Позивач послався на те, що між ним та АКБ «Укрсоцбанк» укладено договір про надання невідновлюваної кредитної лінії, за умовами якого кредитор зобов'язався надати позичальнику грошові кошти в сумі 200 тис. доларів США у тимчасове користування зі сплатою 15 процентів річних і комісій. Сторони договору домовились, що всі спори та розбіжності, які виникають між ними, підлягають врегулюванню шляхом взаємних консультацій і переговорів. Пунктом 6.2 кредитного договору передбачено, що у випадку неможливості вирішення спору шляхом переговорів, сторони, керуючись ст. 5 Закону від 11 травня 2004 р. № 1701-IV «Про третейські суди» (далі — Закон № 1701-IV), домовляються про те, що спір розглядається одноособово третейським суддею Я. Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків, що розташований за адресою: м. Київ, вул. М. Раскової, 15. У разі неможливості розгляду справи цим третейським суддею спір розглядається третейським суддею М. або Б. у порядку черговості, зазначеному в цьому пункті. Якщо спір не може бути розглянутий визначеними суддями, суддю призначає голова Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків. На думку позивача, цей пункт договору обмежує його права споживача, порушує принцип рівності сторін за договором. Крім того, виконання умов кредитного договору забезпечується іпотекою, предметом якої є нерухоме майно. Однак згідно з п. 7 ч. 1 ст. 6 Закону № 1701-IV третейським судам не підвідомчі спори щодо нерухомого майна, включаючи земельні ділянки. Враховуючи викладене,

Ф. просив задовольнити його позовні вимоги і визнати недійсним п. 6.2 договору про надання невідновлюваної кредитної лінії.

Єнакіївський міський суд Донецької області рішенням від 22 червня 2011 р. позов Ф. задовольнив: визнав недійсною умову п. 6.2 договору про надання невідновлюваної кредитної лінії, укладеного між АКБ «Укрсоцбанк» та Ф., яка стосується визначення місця розгляду спорів за договором Постійно діючим третейським судом при Асоціації українських банків; ухвалив стягнути з ПАТ «Укрсоцбанк» на користь Ф. 37 грн у рахунок оплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи та на користь держави 8 грн 50 коп. у рахунок оплати судового збору.

Апеляційний суд Донецької області рішенням від 13 вересня 2011 р. зазначене рішення місцевого суду скасував та ухвалив нове рішення, яким позов Ф. задовольнив частково: визнав недійсним з 12 березня 2011 р. п. 6.2 договору про надання невідновлюваної кредитної лінії, укладеного між АКБ «Укрсоцбанк» та Ф., який містить умову про розгляд спорів третейським судом. У задоволенні інших позовних вимог відмовив.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 1 грудня 2011 р. касаційну скаргу ПАТ «Укрсоцбанк» відхилила, рішення Апеляційного суду Донецької області від 13 вересня 2011 р. залишила без змін.

У березні 2012 р. до Верховного Суду України звернулося ПАТ «Укрсоцбанк», яке є правонаступником АКБ «Укрсоцбанк», із заявою про перегляд рішення Єнакіївського міського суду Донецької області від 22 червня 2011 р., рішення Апеляційного суду Донецької області від 13 вересня 2011 р. та ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 грудня 2011 р., по-

славшись на неоднакове застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення в подібних правовідносинах.

У заяві ПАТ «Укрсоцбанк» вказало, що суди неоднаково застосували ст. 17 ЦПК та статті 1, 5 Закону № 1701-IV, у зв'язку із чим просило скасувати зазначені рішення Єнакіївського міського суду Донецької області, Апеляційного суду Донецької області, ухвалу колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та ухвалити рішення про відмову Ф. у задоволенні його позову.

Заслухавши суддю-доповідача, дослідивши доводи заявника, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Суди встановили, що між Ф. та АКБ «Укрсоцбанк», правонаступником якого є ПАТ «Укрсоцбанк», укладено договір про надання невідновлюваної кредитної лінії. За умовами договору кредитор зобов'язався надати позичальнику грошові кошти в сумі 200 тис. доларів США у тимчасове користування зі сплатою 15 процентів річних та комісій. Сторони договору домовились, що усі спори та розбіжності, які виникають між ними, підлягають врегулюванню шляхом взаємних консультацій та переговорів. Пунктом 6.2 кредитного договору передбачено, що у випадку неможливості вирішення спору шляхом переговорів, сторони, керуючись ст. 5 Закону № 1701-IV, домовляються про те, що спір розглядається одноособово третейським суддею Я. Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків, що розташований за адресою: м. Київ, вул. М. Раскової, 15. У разі неможливості розгляду справи цим третейським суддею спір розглядається третейським суддею М. або Б. у порядку черговості, визначеному в цьому пункті. Якщо спір не може бути розглянутий визначеними суддями, суддю призначає голова Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків.

Звертаючись до суду з позовом, Ф. зазначив, що п. 6.2 договору обмежує його права як споживача, порушує принцип рівності сторін за договором.

Залишаючи без змін рішення суду апеляційної інстанції про визнання недійсним з 12 березня 2011 р. п. 6.2 договору про надання невідновлюваної кредитної лінії, суд касаційної

інстанції погодився з його висновками, що Законом від 3 лютого 2011 р. № 2983-VI «Про внесення змін до ст. 6 Закону України «Про третейські суди» щодо підвідомчості справ у сфері захисту прав споживачів третейським судам» ч.1 ст. 6 Закону № 1701-IV доповнено п. 14, згідно з яким третейські суди не можуть розглядати справи у спорах щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки). Цей закон набув чинності 12 березня 2011 р.

У судових рішеннях, на які послалося ПАТ «Укрсоцбанк» як на приклади неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, встановлено, що третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є одним із способів реалізації права на захист своїх прав.

Так, в ухвалах колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 21 квітня, від 14 липня 2010 р. та в ухвалі колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 лютого 2011 р. зазначено про те, що одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень та протиправних посягань у сфері цивільних і господарських правовідносин є звернення до третейського суду.

Постановляючи 29 січня, 2 лютого та 1 березня 2010 р. ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження у справах про визнання недійсною третейської угоди, укладеної у вигляді третейського застереження в кредитному договорі, Верховний Суд України не знайшов підстав для висновків щодо незаконності та неправильності оскаржуваних судових рішень, якими відмовлено у задоволенні заявлених вимог.

Верховний Суд України, ухвалюючи постанову від 26 грудня 2011 р. у справі за позовом К. до ПАТ «Укрсоцбанк» про визнання кредитного договору частково недійсним, дійшов висновку, що на час виникнення спірних правовідносин Закон № 1701-IV не містив заборони укладати третейську угоду. Третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є одним із способів реалізації права на захист своїх прав.

Відповідно до ст. 17 ЦПК сторони мають право передати спір на розгляд третейського суду, крім випадків, встановлених законом. Рішення третейського суду може бути оскаржено в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Статтею 5 Закону № 1701-IV передбачено, що юридичні та/або фізичні особи мають право передати на розгляд третейського суду будь-який спір, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом. Спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає вимогам цього Закону.

Спір може бути переданий на вирішення третейського суду до прийняття компетентним судом рішення у спорі між тими ж сторонами, з того ж предмета і з тих самих підстав.

Згідно з ч. 1 ст. 12 Закону № 1701-IV третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. На час виникнення спірних правовідносин цей Закон не містив заборони на укладення третейської угоди.

Рішенням Конституційного Суду України від 10 січня 2008 р. у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 7, 11 ст. 2, ст. 3, п. 9 ст. 4 та розд. VIII «Третейське самоврядування» Закону «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) визнано, що відповідно до чинного законодавства підвідомчий суду загальної юрисдикції спір у сфері цивільних і господарських правовідносин може бути передано його сторонами на вирішення третейського суду, крім випадків, встановлених законом (ст. 17 ЦПК, ст. 12 ГПК, ст. 6 Закону № 1701-IV), оскільки, гарантуючи право на судовий захист з боку держави, Конституція України водночас визнає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захистити свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ч. 5 ст. 55 Конституції). Це кон-

ституційне право не може бути скасоване або обмежене (ч. 2 ст. 22, ст. 64 Конституції).

Крім того, згідно з роз'ясненнями, викладеними в абз. 5 ч. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції», договір сторін про передачу спору на розгляд третейського суду (ст. 17 ЦПК) не є відмовою від права на звернення до суду за захистом.

Тому не можна погодитися з висновками судів у справі, що переглядається, щодо задоволення позовних вимог Ф. та визнання недійсним з 12 березня 2011 р. п. 6.2 договору про надання невідновлюваної кредитної лінії, укладеного між АКБ «Укрсоцбанк» та Ф., який містить умову про третейський розгляд спорів.

Отже, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України встановила неоднакове застосування ст. 17 ЦПК та статей 5, 12 Закону № 1701-IV, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р., на яку послалося ПАТ «Укрсоцбанк» як на приклад неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, не є рішенням суду касаційної інстанції.

З урахуванням викладеного ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 грудня 2011 р. не може бути залишена в силі.

Керуючись статтями 355, 360³, 360⁴ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України заяву ПАТ «Укрсоцбанк», яке є правонаступником АКБ соціального розвитку «Укрсоцбанк», задовольнила частково: ухвалу колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 грудня 2011 р. скасувала, справу направила на новий розгляд до суду касаційної інстанції.